

САНГА ОЛОХ

№ 12 (11991) • Кулун тутар 28 күнэ, 2025 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу
нүөмэргэ

Устуоруйа чахчылары

Чурапчы улууна төрүттэммитэ
95 сыла /3

Маарыкчаан ыччаттара

“Муус устар” ыччаттарга
умнууллубат түгэни
бэлэхтээтэ /5

Сэргэх дьаһал

“Байанай уурэбэр — үс убаһа
бириис!” /6

Бүттүүн көмөбүт уолаттарбытыгар күүс эбэр

Анал байыаннай дьайыы. Чурапчы дэлэгээссийэтэ
байыаннай дьайыы буола турар территориятыгар 13-с
космандировкатыгар баран кэллэ /4

Дэлэгээссийэ биһир дойдубаахтарын кытта көрүстүлэр.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Кулун тутар
28 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Кулун тутар
29 күнэ
СУБУОТА

Кулун тутар
30 күнэ
БАСКЫҤАНЫНА

Кулун тутар
31 күнэ
БЭНИДИЭННЬИК

Муус устар
1 күнэ
ОПТУОРИНЬУК

Муус устар
2 күнэ
СЭРЭДЭ

Муус устар
3 күнэ
ЧЭППИЭР

-13° -31°

-11° -28°

-9° -26°

-6° -21°

-3° -18°

-1° -14°

0° -20°

Тэттик

Өрөспүүбүлүкэ хаһыаттарыгар чэпчэтиилээх сурутуу сабаланаар

Ытыктабыллаах улууспут олохтоохторо!

Муус устар 2-12 күннэригэр
өрөспүүбүлүкэбит бары хаһыаттарыгар,
сурунаалларыгар чэпчэтиилээх сурутуу
дэкидэтэ ытылларын иһитиннэрбит.
Бу эрэ күннэргэ «Санга олох» хаһыат почта
нөһүө аадырыска дизери биһир ыйдаабы
сурутуутун сыаната – 107,82 солк. Оттон
алта ыйдаабыта 646,92 солк. тэһнэхэр.
Эрдээксийэбэ сурутуу сыаната биһир
ыйдаабыта – 82 солк., алта ыйдаабыта 492
солк. буолар. Барыстаах түгэни мүччү
туппакка, «Санга олох» хаһыатка сурутан
биһигинниин биһиргэ буолун!

“ТОТОРО” туйгун үөрэнээччилэри минньигэс аһылыгынан күндүлээтэ

Чурапчы нэһилиэгэр “ТОТОРО” диэн
суһины, пиццаны астыыр итиннэ
тиксэрэр өҥө сулууспата үлэлээбитэ
балай эмэ ыраатта. Бу дьобус сыаха
Чурапчы эдэркээн ыччаттара
сарсыардаттан кизһэ хойукка дизери
үлэлииллэр.

Сааскы уһун өрөбүл сабаламмытынан,
“ТОТОРО” туйгун сыананан үһүс
чиэлпэрдэрин түмүктээбит оҕолорго
дьобун аахсыяаны биллэрдэ. Ол курдук,
үөрэх туйгуннарыгар “Семга балыктаах
кэмбиздэри” түнэттэ. Маныаха
үөрэнээччи аатын суолун этэн туран,
туһааннаах төлөпүөн нүөмэригэр үөрэх
таабылын хаартыскага түһэрэн ытара
ирдэниллибитэ. Аахсыяа туһунан өҥөнү
онгорор сулууспа администратора Сергей
Захаров кэпсээтэ.

Хабылык, хаамыска өрөспүүбүлүкэтээҥи күрэхтэһиитигэр ситиһиһилээхтик кытыннылар

Кулун тутар 21-22 күннэригэр СӨ
култууратын үтүөлээх үлэһитэ, сахалыы
остуол оонньууларыгар СӨ успуордун
маастара, Үөһээ Бүлүү улуутун Бочуоттаах
олохтообу Дмитрий Федотов 90 сааһыгар
анаммыт хабылыкка уонна хаамыскага
өрөспүүбүлүкэтээҥи күрэхтэһиити
ытылыһына.

Барыта холбоон 11 оройуонтан 84
спортсмен кытынна. Чурапчыттан
“Күөрэгэй”, “Сулус” көрүҥнэргэ Эрчим
Барашков 3 миэстэни, сахалыы остуол
оонньууларыгар СӨ маастара Андрей
Деллохов 1 миэстэни ыллылар.

“Хабылык”, 5, 7 “Хаамыска”, “Умсаах”
көрүҥнэргэ Алексей Васильев уонна
Эрчим Барашков үһүс миэстэлэргэ
тигистилэр.

Национальной бырайыактар олоххо киириилэрин түмүгэ, сорукутара

Ил Дархан ааспыт сылга национальной бырайыактар олоххо киириилэрин түмүгүн уонна 2025 сыл былаанын көрдө. Дойду Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин көбүлээбит национальной бырайыактарынан алта сыл устата өрөспүүбүлүкэ 204 эбийиэк тутуллубут. Ол курдук, 78 доруобуйа харыстабылгар, 44 оскуола, итинэн 750 тыһ. кв. мистэрэ иннээх дьыалар, 13 уунан хааччылар эбийиэк. Маны сэргэ 1417 км суол чөлүгөр түһэриллбит, 55 муоста оноһуллубут. “Хаарбах дьыалттан көһөрүү” бырагырааматын чэрчитинэн 46890 киһи олохторун уулуссубуйатын тутсарбыт. Уопсайа, бырайыактары үбүлээһин 235 млрд солк. тэҥнэспит, онтон 60 млрд солк. көрүгэ – өрөспүүбүлүкэ бүддьүөтүттэн. Быйыл 20 саҥа национальной бырайыагы олоххо киллэрин саҕаламмытыттан, 12-тигэр Саха сирэ кыттар. 2025-2030 сылларга 31 эбийиэк тутуллубут, ол иһигэр 13 эбийиэк – 2025 сылга. Айсен Николаев тустаах биздэмистибаларга бырайыак-симиэтэ докумуонун оҥоруу, хантараактары түһэрсин үлэтин түргэтэтэргэ, сорукутары көдүүстээхтик толорорго биздэмистибалар икки ардыларыгар биригэ үлэлээһини күүһүрдэргэ соруудахтаа.

Патриотической иити сокуонугар анаммыт мунньах

Ил Дархан Дьохуускайга Госдумма ыччат балиитикэтигэр кэмистиитин дыкуутаатара кыттылыах бу кэмистиит көһө сылдьар мунньагар кытына. Манны ыччаты патриотической иити тиһигин тутсары, ити эйгэни нуорма-быраап өттүттэн сүрүннээһин боппуруостарын, итинэн ытыллар тэрээһиннэр көдүүстэрин, Улук Илин эрэгийизиннэрин бу хайыскага үлэтин уопутун дүүллэстилэр. Айсен Николаев Саха сиригэр 2022 сылга патриотической иити туһунан өрөспүүбүлүкэ сокуона ылыллыбытын, билигин Ил Түмэн федеральной сокуон барылын оҥорбутун, ону толору өйүүрүн, сокуон ылыллынааһына, патриотической иити бары кыттылыахтарын сөбүлэһиннэриллибит дьайылыары хааччылааһын туһунан балиэтээн эттэ.

Ил Дархан Сылгыһыт күнүнэн эбэрдэлээтэ

Сылгыһыттар үтүө суобастаах үлэлэрин түмүгүнэн бийиги өрөспүүбүлүкэбит дойдуга сылгы иитиитин биер сүрүннүүр эрэгийизиннэрин буоларын, күн бүгүн бары хаһаайыс-тыбаларга 172 тыһ. таҕса сылгы баарын, кэскиллээх салаа сүрүн соруугунан саха сылгытын борудатын уонна тиһигин тутсары буоларын балиэтээтэ. Билигин 25 бөдөн хаһаайыстыба племенной үлэһэн дьарыктанар, олохтон 16-та дойдуга племенной регистрыгар регистрациялааһын туһунан туоһу суруктаах. Сылгы этин оҥорон таһаары 2024 сылга 14,3 тыһыынча туоннага диэри улааппыт. Быйыл салааны сайыннарыыга 661 мөл. солк. көрүлүбүт. Бу 2024 сыллааҕар 107 мөл. таҕса солкуобайынан элбэх.

«Саха сирэ – Дьоруойдар дойдулар» кадровой бырагыраамага 583 сайаапка киирбит

Ил Дархан «Саха сирэ – Дьоруойдар дойдулар» кадровой бырагыраамага 583 кыттааччыттан – СВО байыастарыттан уонна ботэрооннэригэр Саха сирин бары муннуктарыттан, атын эрэгийизиннэртэн сайаапкалар киирбиттэрин иһигиннэрдэ. Бу Аҕа дойдуну көмүскээччилэрин өйүүр уонна кинилэр бэйэлэрин уопуттарын, күүстэрин-уохтарын, ииндэрдэни хаачыстыбаларын төрөөбүт өрөспүүбүлүкэлэрин сайдарыгар туһаналларыгар төрөөстөөх бырагыраама буоларын балиэтээтэ. Кулун тутар 24 күнүттэн онлайн-тестирование кыттылыаһын кэнниттэн хас биридии кыттааччыны кытары кэспэтиэхтэрэ. Сүүмэрдээһини ааспыттар бырагыраамага үөрэнэ киириэхтэрэ.

Чурапчыга бэйдиэ сылдьар ыттары “утуталлар” дуо?

Улууска — бу күннэргэ. Чурапчы нэһилиэгэр бэйдиэ сылдьар ыттарга үлэ күүһүрэр

Людмила ГОРОХОВА

Кэнники сылларга дойдубут, өрөспүүбүлүкэбит үрдүнэн дьонго ыттар саба түһүүлэрэ тахсан, бэйдиэ сылдьар ыттар боппуруостара сытыытык турар. Чурапчы улуусугар былырын 8, быйыл 2 киһи ыкка ытыртарбыта биллэр.

Быйыл, РБК иһитиннэрбитинэн, Арасыйыа 17 субъектар бэйдиэ сылдьар ыттары утутары көҕүлээтилэр. Саха сиригэр көҕүлэһинэ эрэри, приюкка киирбит ыттары өлөрбөттөр. Быстах кэмнээх пуун баар буолуохтаах. Бэйдиэ сылдьар ыт тутуллан баран, бастаан, быстах кэмнээх пуунга угуллуохтаах. Онон анал хамыһына көрөн-истэн, дьонго кутталлааҕа, кырыктааҕа билиниэбинэ тустаах ньыманан угутуу көҕүлэһэр. Оттон кутталы үөскэппэт ыт приюкка киирэр. Манны ыты төрөөбөт-ууһаабат оҥороллор, быһыны туруораллар, биркалымыллар. Хаһаайына суох ыты кулгааҕар биркалымыллар. Онон кулгааҕар биркалаах ыты көрдөххүтүнэ, хаһаайына суох ыт буоларын билэбит. Салгыы 31 күнүнэн ыты тутуллубут сиригэр босхо ытталлар.

Чурапчы нэһилиэгэр приют 2019 сылтан тэриллэн үлэлиир. Быйыл нэһилиэк дьаһалтата урбаанньыт Руслан Хоютановы кытары дуоҕабар түһэрсэн, ыттары тутар, көрөр-истэр приюту үлэлэтэр. Кулун тутар 24 күнүттэн бу приют иһинэн быстах кэмнээх пуун үлэтин саҕалаата. Күн бүгүн манны биер кырыктаах ыт баара биллэр. Оҕо саба түһэн, дьон биллэрэн, тутуллубут. Киирбит күнүттэн 10 суукка буолан баран, хамыһына көрүүтүн түмүгүнэн быһаары ылыллыахтаах.

Кулун тутар 24 күнүттэн Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтата бэйдиэ сылдьар ыттары тутуу ыйын биллэрэн, үлэ өссө күүһүрэн турар. Ол курдук, кулун тутар 25 күнүгэр улуустааҕы бэтэринээрийэ управлениетыттан, Чурапчытааҕы ис дьыала отделыттан уонна нэһилиэк дьаһалтатыттан туһааннаах испи-сэлиһтэр Мурун Тыымпыаа, интэринээт томторутар рейдэҕэ сырыттылар, профилактической үлэни ыттылар.

“Дьон куттала суох сылдьарын хааччылар сорукутаах бэйдиэ сылдьар ыттары тутууга үлэ былаанынан ытыллар. Ааспыт нэдиэлэҕэ, ол эбэтэр кулун тутар 17-23 күннэригэр 5 ыт тутулан приюкка киллэриллибитэ. Бүгүн Мурун Тыымпыаа, интэринээт уулуссаларынан рейдэҕэ сырыттыбыт. Эрдэ ыстырааптаммыт

икки малга сылдьан, ыттар баалан турарын, суоҕун бэрэбиэркэлээтибит. Юбилейнай уулуссага бэйдиэ сылдьар ыты көрөн, хаһаайына суоҕун быһааран, тутан приюкка киллэрэргэ сайаапка оҥордубут”, - дьин Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатын исписэлиһэ Иннокентий Ноговицын билиһиннэрдэ.

Быйыл Чурапчы нэһилиэгэр, уопсайа, 34 бэйдиэ сылдьар ыт тутуллубут. Итинтэн 8 ыты хаһаайыттарыгар төнүннэрибитэр, 11 ыты төрөөбөт-ууһаабат оҥорон, биркалаан, быһыны биэрэн тутуллубут сирдэригэр ыппыттар, 15 ыт күн бүгүн приюкка тутулан турар.

Уулуссага бэйдиэ сылдьар ыты көрбүт буоллаххытына, +7(41151)41-103 эбэтэр +7(914)825-95-27 нүөмэрдэргэ эрийэн биллэриэххитин сөп.

Ааспыт нэдиэлэҕэ, кулун тутар 19 күнүгэр, улуус прокурора кыттылыах мунньах ытылынна. Манны бэтэринээрийэ, полиция, нэһилиэк дьаһалтата, приюту үлэлэтэр урбаанньыт тустаах боппуруостары көрөн, инники үлэ хаамытын сөҕнөстүлэр.

Улуустааҕы бэтэринээрийэ управлениета бу хайыскага күннэтэ үлэлэһэр. Быйыл ыты төрөөбөт ууһаабат оҥорууга аахсыа биллэрдэ. Ол курдук, бу өгө төлөбүрүгэр 30% чэпчэти олохтоото. Кыбаартал ахсын 10 тыһы ыты стерилизациялыыр соруку туруоруммуттар.

“Ил Дархан соруугунан ахсынны 1 күнүгэр диэри дьыэ кыылларын барытын 100% регистрациялаахтаахпыт. Онон үлэ былааннанан, күүһүрэн турар. Маны сэргэ, дьыэ кыыллара бары

быһыны ылыахтаахтар. Икки ыйдарын туолаахтарына, ииримтийин уонна чума утары быһыны ыллаллар. Оттон сыл аҥаарынан ревакцинация ытыллар, салгыы быһыны сылга биридэ бириллэр. Ииримтийин утары быһыны босхо бириллэр – кыылтан сыстан, киһи эмнэ ыалдьар кутталлаах. Чума, паровируснай энтерит быһыылара – төлөбүрдээхтэр. Чурапчы нэһилиэгэр быһыны чэппиз ахсын туруорабыт. Оттон нэһилиэктергэ ыт адыах буолан, сайаапканы, кыраапык оҥоһуллан туруоруллар. Дьыэ кылын стерилизациялаа аҕаларга Чурапчытааҕы бэтэринээрийэ эмтиир пуунун кытта +7(41151)41-971 нүөмэргэ эрийэн сөҕнөһөн, биер күн инниттэн аһын адыатан, эпэрээссийэҕэ бэлэмнээн аҕалыах тустаахпыт. Топпут кыыл наркозка бэринимээн сөп.

Быйылгыттан НДС-пыт суох буолан, өгөлөрбүт суумалара чэпчээн турар. Холобур, ыты стерилизациялааһын өгөтө 2817 солкуобайтан саҕаланар. Өгө суумата кыыл ыһааһыныттан тутулуктаах”, - дьин бэтэринээрийэ управлениетын начаалынньыга Лена Архипова билиһиннэрдэ.

Улууспутугар бэйдиэ сылдьар ыттар боппуруостарын быһаарыыга бука бары болҕомтолоох буолуохтаахпыт. Онон уулуссага ыттары көрдөххүтүнэ, тутта биллэрэн иһин, оттон ыттар хаһаайыттар босхо ыппакка, дьыэ кылын көрүүгэ-харайыыга ирдэбиллэр тутуһун, улууспутугар куттала суох эйгэни тэрийиэхтэр.

Видео по бу ситини иһэригэр

Чурапчы улууһа төрүттэммитэ 95 сылынан

Устуоруйа кэрчиктэрэ. Улуус устуоруйатыттан ахтан-санаан аастахха.

Исторической наукаҥа Боотуруускай улуус 1638 сылтан биллэр эбит. Таатта, Чурапчы, Амма улуустарын сиригунтун хабара.

Сирэ-уота наһаа кизгинэн, суола-ниһа быстар мөлтөһүнэн, 20-с үйэ сагаланытыгар бытарыты боппуруоһа күүскэ турбут. Ол түмүгэр 1911 сыллаахха Амма, 1912 сыллаахха Таатта улуустара арахсыбытара. Хаалбыт Боотуруускай улууһа 13 нэһилиэктээх, 12894 киһилээх. Саха Киин Ситэриилээх кэмитиэтин (ЯЦИК) уураадынан 1930 сыл кулун тутар 25 күнүгэр улуус Чурапчы оройуона диэн аатынан уларытыллан тэриллибитэ. Оройуон диэн аат Сахалар 4-с сийиэстэрин улуустары оройуоннарга уларытан ааттыыр уураагар олохтурбута. Ити кэмгэ Чурапчы оройуона 17 нэһилиэктээх, 16878 нэһилиэнньэлээх, 5276 хаһаайыстыбалаах. 1993 сыл, алтынньы 12 күнүгэр Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр «оройуон» диэн аат «улуус» дининэн уларытыллыбыта. Итинтэн ыла, Чурапчы улууһа дэнэбит. Билигини туругунан, 21807 киһи олоһор.

Улуус сайдыытын устуоруйата динин төрүттээх-уустуу, үйэлэргэ мунуулуубут баай үгэстэрдээх. Өрөбөлүүс-сүйэ иннинэ сүөһү, сылгы иитинэн, бурдук ыһымынан дьарыктанан олохторбута. Үөрэхтээх киһи олох аһыах этэ, таңара итэҕэлин тарҕатыга күүстээх үлэ барара. Оччолорго Алаҕарга, Бахсыга, Күндүлгэ, Сыланга, Арыылаахха, Чурапчыга таңара дьыллара бааллара. Үөрэҕи тарҕатыга политсылынайдар биллэр-көстөр оруолу ылбыттара. Кинилэргэ үөрэммит Семен Новгородов, Николай Кривошапкин—Субуруускай, Прокопий Сокольников, о. д. а. саҥа олоһу онорсууга биллэр-көстөр лидэрдэринэн буолбуттара. 1921 сыл муус устарга Дьокчуускай уезд 11 улуһун дьадаҥыларын кэмпирис-сийэтэ ытыллыбытыгар, В. И. Ленин телеграмматын туптуттара. Бастагы артыаллар, колхуостар тэриллэн, күүрэн-нээх үлэҕэ туруммуттара. Гражданскай сэрии уоттаах сыллара биһиги улууспутун эмиэ тумнубата. Ол буолуунаах сылларга үрүң да, кыһыл да диэки буолуу элбээ, икки өттүттэн элбэх сиэртибэ тахсыбыта. Элбэх сүөһүлээх, сылгылаах, атынан байыт өттүлэрэ бэйэлэрин интэриэстэрин көмүскээбиттэрэ, дьадаҥылар кинилэргэ саҥа суолу арытар былааһы туругурдар иһин охсуспуттара. 1922 сыл кулун тутар 2—12 күннэригэр Чурапчыга норуоттар бэрэстэбиитэлдэрин уобаластааһы временнай сийиһэ ытыллыбыта, «Саха уобаластааһы временнай норуодунай управление (ВЯНОУ)»

тэриллэ сылдьыбыта.

Оройуон сайдытыгар биһир төһүү күүһүнэн 1931 сыллаахха Чурапчыга типография үлэҕэ киһирэн, иһин энгэргэ бастагынан «Социализм суола» хаһыат тахсыбыта. 1932 сыллаахха машиннай-тракторнай станция (МТС) тэриллибитэ. Эмиэ бу сыл почтовой, телеграфнай-телефоннай, гидрометеорологическай станциялар үлэҕэ киллэриллибиттэ. Холбохутааһын түмүктэнэн, оройуонга 84 колхуос баар буолбута. Бүтүүн булгуччулаах начаалынай үөрэхтээһин олоххо кирибитэ. Саҥа оскуолалар тутулуубуттара. 1934 сыллаахха оройуон киһингэр педагогическай училище аһыллыбыта. 1930 сыллаахха 15 куйкалаах балыһа, 1936 сыллаахха 30 куйкалаах сэллэги эмиэ санаторий тутулуубута. 1940 сыллаахха «Кыһыл үлэ» промартыал үлэтин саҥалаабыта. 1937 сыллаахха Чурапчы—Дьокчуускай икки ардыларыгар сөмөлүөтүнэн сылдыс олохтоммута.

Чурапчы дьоно Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэригэ көхтөөх кыттымы ылбыттара. Фроннга 2170 киһи ыҥырыллыбытыттан 1032 киһи кыргыһы хонуутугар охтубута, үлэ фронугар 281 киһи сылдыбытыттан 14 киһи өлбүтэ, сорохтор сураа суох сүппүттэрэ. Чурапчы дьоно-сэргэтэ хорсундук сэриилэспит артиллерист Гавриил Протодьяконов, кыдыааччылар роталарын хамандыра Егор Дордугурап, сапер Семен Флегонтов, лүөччүк Вера Захарова, байыаннай быраас Дмитрий Брыскаев, снайпер Георгий Федоров, о. д. а. ааттарынан киэн туттар.

Алдьархайдаах сэриини кытары тэнгэ мэнгэстэн, дойдубутугар сут-кураан сатылаабыта. Дьон-сэргэ ачыктааһына, хоргуйууга саҥаламмыта. Итиннэ олохуран, партия Саха сиригээһи обкомун бюрота 1942 сыл атырдьах ыйын 12 күнүгэр Чурапчы оройуонун 42 колхуоһун Кэбээйи, Булун, Эдьигээн оройуонугар балык бултааһыныгар диэн ааттаан көһөрөр уурааһы таһаарбыта. Бу уураах туо-

луута биһиги улууспут биһир улахан, харах уулаах алдьархайынан буолбута. Хоту барыта 5459 киһи көһөрүлүбүтүттэн 2000-га чугаһыыр киһи ачыктаан, хоргуйан өлбүттэрэ. Сэриининнээһи нэһилиэнньэ ахсаанын улуус 1985 сыллаахха, 46 сыл буолан баран сиппитэ. Дойдуларыгар хаалбыт нэһилиэнньэ, төһө даҕаны оҕо, дыахтар, кырдыаҕастар буоллаллар, «Барыта — фронт, кыайыы туһугар» диэн үүнүрүгү-күннэри харса суох үлээзбиттэрэ.

Чурапчы дьоно сэрииттэн эмсэҕэлээбит хаһаайыстыбаны чөлүгэр түһэригэ күүстээх үлэҕэ туруммуттара. Колхуостар сүөһү, сылгы ахсаанын элбэппиттэрэ, сири кытары үлэ тупсарыллыбыта. Элбэх саҥа тутуулар баар буолбуттара, тизиньикэ атылаһыллыбыта. Ити түмүгэр дьон-сэргэ олоһо тупсан барбыта. Сылгы иттигэр оройуон өрөспүүбүлүкэҕэ биһир бастыһынар кэккэлэригэр тахсыбыта. Болугур нэһилиэгин сылгыһыта Роман Константинов 55 биэттэн 55 кулуну ылан, 100 бырыһыан тымыннаахтыы иитэн, «Социалистическай Үлэ Геройа» үрдүк аатын ылбыта. Ити кэмгэ олус таһаарылаахтык үлээзбит Саха

АССР Үрдүкү Сэбиэтин дьокчу-таата Иван Сивцев, колхуоһу салайбыт Тимофей Тоскин, Василий Собакин, о. д. а. ааттара оройуон киэн туттуутунан буолбуттара. 60-с сылларга колхуос фермаларын механизациялааһын ытыллыбыта. Оройуон киһингэр орто, нэһилиэктэргэ 7 кылаастаах оскуолалар аһыллыбыттара. Дьаһыллалар, детсадтар тутулан үлэлэрин саҥалаабыттара, медицина, ФАП-тар үлээзбиттэрэ. 50-с сыллар бүтүүлэриттэн саҥалаан, Чурапчы оройуонун спортсменнара өрөспүүбүлүкэ, Уһук Илин, Арасыйыа улахан түһүлгэлэригэр тахсан ситиһилээхтик кыттар буолбуттара. Итинтэн кынат аһынан, Чурапчытааһы интэринээт-оскуолаҕа үөрэммит Роман Дмитриев, Павел Пинигин, Александр Иванов Олимп чыпчаалын дабайбыттара.

Оройуонга бырамысыланнай тэрилталар туруктаахтык үлэлиир буолбуттара. Чурапчытааһы «Сельхозтехника» холбоһук, хомунаалынай хаһаайыстыба, «Якутсельстрой», эт-үүт кэмбинээтэ, лесопункт, бытовое кэмбинээт, о. д. а. сыллата производстволарын улаатын-наран испиттэрэ. 1973 сыл-

лаахха 103 миэтэрэ үрдүктээх мачта туруоруллан, тэлэбии-дэннэ үлэҕэ киллэриллибитэ. 1974 сылтан саҥалаан, оройуонга сопхуостар тэриллэн барбыттара. Сопхуостар бөһүөлэктэргэ социальнай хайысхалаах тутуулары ыппыттара, типовой бырайыактаах оскуолалар, кулууптар, балыһалар, дьыссааттар баар буолбуттара. Производственной эбийиэктэри тутууну таһынан, быһыттары, суолу онгоһууга, бааһына сирдэрин кэңэтингэ, ходоһалары күрүөлээһингэ былааннаах үлэлэр барбыттара. Сороһор бөдөҥсүйэн, сороһор бытары-һан да буоллар, таһаарылаахтык үлэлээн олоһор сопхуостар үлэлэрэ 90-с сыллар саҥала-ныларыгар уопастыбаннай-политическай тутул уларымы-тыгар тохтотулуубута. Сири, баайы-дуолу үлэстэн, бааһы-най хаһаайыстыбаларынан барыллыбыта. Ол эрэри сүрүн производственной тэрилтэлэр—эт-үүт кэмбинээтэ, хомунаалы-най хаһаайыстыба, ПМК, суолу тутар тэрилтэ, «Агрострой», «Агроснаб», РайПо ыһыллан хаал-бакка, оннуларынан хаалбыт-тара. Улуус хаһаайыһынааһын саҥа ыһыматыгар атыттартан хаалан хаалбакка, бигэттик үк-тэммитэ, өрөспүүбүлүкэҕэ бас-тыһынар ахсаанныгар бигэттик кирибитэ.

Күн бүгүн Чурапчыбыт улууһа үүнэр-сайдар. «Үлэһэн дьолломмут Чурапчы» диилэ-ринии, туруу үлэһит дьоммут көмөлөрүнэн дьон олоһо туп-сарыгар үлэ-хамнас тэтимнээх-тик барар.

Биһиги улууспут сиртэн хос-тоһор баайа суох, үйэбит-саас-пыт тухары тыа хаһаайысты-батынан дьарыктанабыт. Күн бүгүн ынах сүөһүбүт ахсаана —15233, сылгыбыт 16313. Үүтү, эти соҕотуопкалааһын былаан-нара туолаллар.

Дьон олоһор усулуобуйата тупсарыгар бары хайысхаларга ылсан үлэлиибит. Үөрэхтээһин-гэ, спорка, култуураҕа, доруо-буһа харыстабылыгар ситиһи-лэрибиз үгүстөр. Саҥа дьыллэри, эбийиэктэри тутуу, таастааһын, суол-иис онгоһууга, нэһилиэк-тэри тупсаран оноруу курдук үлэлэр тиһигин быспакка ба-раллар.

Онон үбүлүөйдээх 95 сыл-бытын дьонун ситиһилэрдээх көрсөбүт. Бу сыллар тухары си-тиһиллэн кэлбит көрдөрүүлэр барыта биһиги түмсүүлээх уонна үлэһит дьоммутуттан тахсар. «Чурапчы күүһэ — түм-сүүгэ» диэн мээһиһэ этилибит. Улууһум олохтоохторун Чурап-чыбыт улууһа төрүттэммитэ 95 сылынан ис сүрэхпиттэн эвэр-дэлиибин! Инникитин даҕаны бу курдук түмсүүлээх буолуо-лун, улууспут сайдарын туһу-гар үлэһит-хамсы, аһа-тута сылдыһабыт!

Степан Саргыдаев,
Чурапчы улууһун баһылыга.

Бүттүүн көмөбүт уолаттарбытыгар күүс эбэр

Анал байыаннай дьайыы. Чурапчы дэлэгээссийэтэ байыаннай дьайыы буола турар территориятыгар 13-с командировкатыгар баран кэллэ

Елена МАКАРИНСКАЯ

Байыаннай дьайыы саҕала-
ныабыттан өрөспүүбүлүкэ
үрдүнэн байыастарбытыгар
тыылтан көмөнү оҕоруу ти-
нигин быспакка ытыллар.
Дьон-сэргэ туора турбакка,
ким туох кыахтаабынан күн-
нээби хамнаһынан да буол-
лун, бэйэлэрин илиилэрин
сылааһынан оҕорбут туһа-
лаах малынан-салынан да
буоллун, көмөнү оҕорол-
лор.

Чурапчы улуусун дэлэгээс-
сийэтэ кулун тутар 11-21 күннэ-
рингэр байыаннай дьайыы буола
турар сирдэригэр, Арасыйыа
саҕа территорияларыгар 13-с
уочараттаах командировкала-
рыгар баран кэллэр. Улуус
баһылыга Степан Саргыдаев
салайааччылаах дэлэгээс-
сийэтэ Ил Түмэн дьокутаата, би-
ир дойдулаахпыт Дмитрий Пои-
сеев, Алабар нэһилиэгин баһы-
лыга Иван Оконешников, улуус
баһылыгын солбуйааччы Алек-
сей Лобанов, дьаһалта быраап
уонна тэрээһин бөлүгүсүстэ-
ригар салалтатын начаалынньыга
Леонид Захаров уонна "Дорож-
ник" ХЭТ салайааччыта Гаврил
Владимиров киирэн сырыт-
тылар.

Сырым хайдах ааспытын,
туох көмө оҕоруллубутун туһа-
нан улуус баһылыга Степан Сар-
гыдаевтан ыйыталастым.

●●● Степан Анатолие-
вич, үтүө күнүңнэ! Бу
сырыгытыгар ба-
йыастарбытыгар туох
көмөнү илдьэн биэрдиги-
ти?

●●● Бу командировкабыты-
гар уопсайа 15 мөлүйүүннээх
көмөнү илтибит. Ити инники
сырымыларбытын кытта тэн-
нээн көрдөхпүтүнэ, төһө эмэ
улахан суума буолар. Ол барыта
— күүстээх, түмсүүлээх үлэ
түмүгэ. Ол курдук, дьоммут-
сэргэбит көмөтүнэн ылах, уба-
һа этин, балыгы, «Чурапчы» ТХПК
ымһаммыт этин, оскуола оҥо-
лорун суруктарын, харысхал-
лары, таҕаһы-сабы, хаххалыр
сеткалары уонна кэлэктииптэр
хамнастарынан улахан өйөбү-
лү оҕордулар. Билигин бары
билэрбит курдук сэрин аныгы
технологиянан барар. Онон
дроннары, антидроннары, теп-
ловизионнай монокулярдары
уонна прицеллэри, антидро-
новой датчиктары, сыаналаах
РЭБ (радиоэлектронная безо-
пасность) оборудованиелары,
радиостанциялары, антидро-
новой суорбаннары ыллыбыт.
Маны таһынан 4 матассымы-
лы, «УАЗ-фермер» уонна «Мит-
цубиси Л-200» пикап матассына-
лары ылан тиксэрдибит.

●●● Ханнык хайысхалары-
нан сырыттыгыты?

●●● Москвада диэри "Якутия"
авиахампаанньанын көппүппүт.
Уопсайа 2,5 туоннаны көтүтэн
илдьэн баран, салгыы Москва-
тан туонна курдук оборудова-
ниеларбытын 2 матсымынан,
2 бырысыбынан тобус-толо-
ру тиэни, сиринэн айаннаан,
суукка курдугунаан Ростовка
тийибиппит. Салгыы онтон
эбии атыылаһынан, Донецк
өрөспүүбүлүкэтин Мариуполь-
ыгар базаба тийибиппит. Онон
сүөкэни, тэрини, 3-түү бөлө-
бүнэн хайдыһан үлэлэтибит.
Тийибиппитин кэинэ бастакы
күнүргэ +25 кыраадыс сылы-
һан, эппит-аспыт ирэр куттала
үөскээн, долгуйан ылбыппыт.
Канники Курскайга тийэрби-
тигэр хаардаан, тымныы кы-
раадыс түһөн, аспыт уолат-
тарбытыгар ирбэккэ тийиэн
үөрдүбүт. Ити курдук Запорожье
уобалаһыгар 4 күн, Донецкай-
га 2, Луганскайга 2, Курскайга
2 күн үлэлэтибит. Ол тухары
Үрдүк Айымаларыгар арыаллыы
сырыттылар. Санаа хоту табыл-
лан, сылдымахтаах сирбитигэр
барытыгар сылдыан, былаам-
мытын толорон, этэнгэ сы-
рыттыбыт.

●●● Хас биір дойдулаах
уолаттарбытын көрүс-
түгүтү?

●●● Эрдэ 20-30, мунутаан 40
уолу көрсөр буоллаһытына,
бу сырыга Кыайы 80 сылы-
гар сөл түбэһиннээн, 80 биір
дойдулаахтарбытын көрүстүбүт.
Көрсөн, ирэ-хоро көпсөттүбүт.
Дойдуларын кэһиитин уонна
дьиэ кэргэттэргэ, нйэлэрэ-аҕа-
лара, аймахтара, үөлээннээх-
тэ ыппыт аадырыстаммыт
баһымыкаларын тиксэрэн, са-
нааларын көтөхтүбүт.

●●● Уолаттарбыт туох са-
наалаахтары, хайдах-
тары?

●●● Бу тийиэ сырыттаһы-
тына, Курскай уобалаһытын,
чуолаан Суджа куораты бос-

холоотулар. Манна сахалар,
биһиги Чурапчыбыт уолат-
тара эмиз бааллар этэ. Көрсү-
бүппүт тухары санаалара биір
— хайаан даҕаны өстөөгү са-
нарабыт, кыайымы аҕала-
быт, саҕалаабыт дьыалабытын
тиһэбэр тиздэбит дииллэр.
Көпсөттөхкэ, киһи кинилэр
күүстээх санааларын этинэн-
хаанынан билэр. «Эһиги көмө-
бүт олус күндү, олус ураты, олус
наадалаах. Хас биірдии көмөбүт
барыта биһиэхэ кыайымы чү-
гаһатар», — диэн этэллэр. Итини
истэн, биһиги эмиз салгыы үлэ-
лииргэ-хамсырга күүс-сэниэ
ылынар курдукпүт.

Уолаттарбыт уйадыһаллар,
долгуйаллар. Киһи кинилэри
кытта көпсөтэ туран, дойду-
ларын ахтыбыттарын, харах-
тарын уута чугас сылдыарын
тутатына сэрэйэр. Оҕолорбут
уруһуйдарын, суруктарын, дой-
дуларын аһын тутан, харахтар-
ын уута субу кэлиэхчэ уонна
хайдахтаах курдук күүстээх са-
нааларын киллэринэн, тутту-
нан туран көпсөттөлөрүн киһи
сэрэйэр уонна тэнгэ долгуйар.
Уолаттарбыт баччалаах көмө
кэһииттэн хайдах кыайыаһыт
суобай диэн бөҕөх санааларын
этэллэр.

Байыастарбыт өстөөхтөр-

төн булан-талан аҕалбыт тро-
фейнай экспонаттарын биэрэн
ымтылар. Олору кэлэр нэ-
диэлэҕэ Албан аат мусуойугар
ууруохпүт, кэлэн көрүөххүтүн
сөп.

●●● Көмөнү оҕорууга кө-
мөлөспүттэргэ махтал
тылларын хайаан да
этэриг буолуо...

●●● Саамай сөп. Бастатан
туран, Светлана уонна Владис-
лав Лаврентьевтарга-Диодо-
ровтарга махтаныхпын баҕа-
рабын. Кинилэр баар буолан,
бу үлэ кыайа-хото тутуллар.
Иккиһинэн, "Якутия" авиа-
хампаанньада махтанабыт. Хас
сырымыт айыы буор-босхо кө-
түтэн, Москвада диэри тиздэр.
Биір дойдулаахпыт Дмитрий
Поисеев көмөтө улахан. Хар-
чынан, быһахтарынан, этинэн-
аһынан улахан көмөнү оҕордо,
тэнгэ сылдыһан, хамаанда-
бытын ханатан, сүргэбитин ко-
төхтө. «Дорожник» ХЭТ кэлэ-
ктиибигэр, салайааччы Гаврил
Владимировка, кинилэр 500
тыһ уу харчынан уонна аһы-
нан-танҕаһынан көмөлөстүлэр.
Анараа мисэстэтигэр үлэли
сылдыар волонтер уолаттарбы-
тыгар — Ньурбаттан төрүттээх
Алексей Николаевка, бэйэбит
уолбутугар Прокопий Макси-
мовка махталбыт улахан. Уолат-

тар күнүстэри-түүннэри сыннь-
анары билбэккэ үлэлииллэр.
Матсымыналарбытын тохтоон
утуйбакка, уруулга олорон тиз-
тилэр, маны сэргэ туох баар кы-
һалҕабытын барытын кинилэр
баар буолан быһаардыбыт.

„РФА-Инвест“ ИФК АО сала-
йааччытыгар Павел Кылатча-
новка, УГСЖН салайааччыты-
гар Павел Аргуновка, улууспут
бары тэрилтэлэригэр, бары
нэһиликтэригэр, оскуо-
лаларбыт кэлэктииптэригэр,
үөрэнээччилэригэр, төрөппүт-
тэригэр, уопастыбаннай түм-
сүүлэрбитигэр, байыаннай дьа-
йыыга сылдыар уолаттарбыт
дьиэ кэргэттэригэр, аһынан-үө-
лүнэн тинигин быспакка көмө-
лөһөр чааһынай уонна бааһы-
най хаһаайыстыбаларбытыгар,
күнүстэри-түүннэри баһылы-
калары тутан, наардыыр, саа-
һылыыр улуустут дьаһалтатын
кэлэктиибигэр, туох баар туора
турбатах бары биір дойдулаах-
тарбытыгар дириг ис сүрэхтэн
тахсар махталбын этэбин.

„Чурапчы күүһэ — түмсүүгэ“
диэн мээһиһэ этилибит. Түм-
сүүлээх буолаһытына, хас
биірдиибит туора турбакка,
сэмэй кылаатын, көмөтүн кил-
лэрин истэһинэ, хорсун байыас-
тарбыт Кыайымы хайаан да
аҕалахтара.

“Муус устар” ыччаттарга умнуллубат түгэни бэлэхтээтэ

Маарыкчаан ыччаттара. Өрөспүүбүлүкэтээҕи тэрээһингэ ыччаттарбыт II-с миэстэни ыллылар

Марфа ПЕТРОВА

Дьокуускай куоракка кулун тутар 17-22 күннэригэр өрөспүүбүлүкэтээҕи «Муус устар» ыччат V-с үбүлүй-дээх бэстибээлэ киэнг да-лааһыннаахтык буолан ааста.

Быйылгы тэрээһин Арас-сыыйаҕа Ийэ дойдуну көмүс-кээччи, Саха сиригэр Аҕа дой-дуну көмүскээччи итиннэ Улуу Кыайы 80 сылыгар анаанна. Онон «Триумф» спорт уораа-йыгар ытыллыбыт түмүктүүр дьаһал патриотика тиэмэти-нэн ситэрилиннэ. Иннинээҕи да сыллар курдук олус үрдүк та-һымнаах буолла.

Баараҕай тутууга киирбип-пит — ыччаттар оройуонунан тус-туска пуормалаах тиэтэ-йэ-саарайа субуһаллар. Иккис этээскэ таһыстаах, бэстибээл хайыскаларыгар (тректеригэр) анаммыт 10-тан тахса была-һаакка тэриллэбит. Ол курдук, «Креасфера» — худуоһуннуктар цифровый күрэхтэрин финали-старын үлэлэрин быыстапкага түрбүт. Манна биһиги оҥоробут — III-с миэстэни ылбыт Настя Дьяконова, «Полное погруже-ние» анал аат кыайылааҕы-нан тахсыбыт Хаарчаана Гермо-генова, уонна «Мастерство без границ» анал аат кыайылааҕа Динара Фомина ураты үлэлэрэ дьон болҕомтотун тарта. «Моло-дой аграрий» былаһааккагыгар үрүҥ ас арааһа, эт ас эгэлгэтэ, барыанна араас көрүҥэ атыга тардыллыбыт. Олор ортолору-гар Мырылаттан төрүттээх ур-баанньыт Күннэй Тимофеева мөтөр бородууксуйалара: мааһа, чүмэчигэ, косметикага туспа миэстэни ылбыт. Бу былаһаак-каны ситэрэн, Уһуһа Дьааҥы улуһунан 500-тэн тахса киһи-лээх олус чуучалатын ажалан ту-руорбуттар. «Молодой аграрий» күрэххэ И.Е. Федосеева - Доосо аатынан Дирингээҕи аграрнай хайыскалаах орто оскуола үө-рэнээччилэрин уонна педагогта-рын 5 киһилээх хамаандата бо-чуоттаах III-с миэстэни ылары ситиспитэ.

Бирч чаҕылхай былаһаак-канан «Твори добро» хайыска үлэлээтэ. Манна элэккэй, сэргэх волонтердар ыалдьыттарга па-триотической тестэри оҥорду-лар, сэргэхситэн үгүс тэрий-дилэр, ыллаатылар-туойдулар уонна түмүктүүр тэрээһингэ кэлбит дьонго кэлиилэрин-ба-рыыларын ыйан-кэрдэн биэр-дилэр. Бу күннэргэ волонтердар «Муус устар» бэстибээл иһинэн ытыллыбыт бары тэрээһин-нэргэ көхтөөхтүк үлэлээтилэр. Бу трек иһинэн «Доброволец Якутии» бириэмийэни тутта-рыы сирээ-туома ытылынна. Быйыл 14 номинацияҕа барыта 250 кэринэ сайаапка киирбит. Мантан үс номинацияҕа биһиги

«Сила в единстве» күрэх кыттааччылары СӨ Ыччат министри э.т. И.В. Юргин кытта.

биһир дойдутаахтарбыт фина-листарынан ааттанналар: «Сыл бастыҥ социальнай бырайыа-га» — Екатерина Захарова, Мугу-дайдааҕы «Сайдыына» дьахтар субэтэ; «Сыл бастыҥ волонтер-дарын хамсааһына» — Чурапчы улуһун Волонтердарын киинэ. «Бастыҥ патриотической быра-йыак» — Иван Луккин.

Ева Илларионова, Чурапчы волонтердарын куратора:

«Улэбит сыаналаммыты-нан, олус үө-р-дүбүт. Быйыл улусе волон-тердара, чуо-лаан оскуола үө-рэнээччилэрэ уонна организатор-дара олус көхтөөхтүк үлэлээтилэр. Түгэнинэн туһанан, киһи-лэргэ махталбын тиэрдэбин. Биһиги улуспутугар, «Добро-ру» сайтка регистрациялаа-мытынан, 721 волонтер баар. Ки-һилэр 116 үтүө дьылааны оҥор-дулар, 7924 чаас үлэлээтилэр.

Саамай күүтүүлээх түгэни-нэн, биллэн турар, үөрүүлээх чаас буолла. Сааланы толору 4500 кэринэ көрөөччү муһу-на. Бу улахан уораҕай сыана-тын тиэрэ киэптээн сүүһүнэн ыччат, Саха сиригэр биллэр ар-тыыстара, ырыа, үгүсү бөлөх-төрө, тохтоон ылбакка, араас үгүсүлэри, ырыалары көрдө-дүлэр. Ону тэнэ хас биһирдиги нүөмэри улахан экранга көстөр уһуллулар, чаҕылхай уот-күөс ситэрэн-хоторон, умнуллубат түгэни үөскэттэ. Киһи асты-ннан астынна. Аҕа дойду Улуу сэриитин Дьоруойдарын ней-росеть (искусственной ой) кө-мөтүнэн тилиинэрэн көрдө-бүттэрэ көрөөччүлэри сөхтөрдө. Билигин Арасыыйа Дьоруой-дарын чиэстээн киллэрбиттэрэ долгутта. Тэрээһин саҕалан-ныгар СӨ Ил Дархана Айсен Ни-колаев ыччакка кэс тылын эттэ. Дойду бэрэсидьиэнэ Владимир Путин «Муус устар» ыччат бэ-стибээлин кыттылаахтарыгар, тэрийээччилэригэр анаабыт су-

ругун ааҕан иһитиннэриилэрэ барыбытын долгутта.

Кэнсиэр быһыгар на-жараадалааһын сирээ-туома ытылынна. «Бастыҥ ыччат оройуона» үрдүк ааты хоту улуустартан Өлөөн улууһа ылан, 1 мөл. сууманан наҕа-раадаланна. Оттон киһи улус-тар уонна куорат уокуруктары-нан икки ардыларыгар Мэҥэ Ха-галас улууһа кыайылааҕы-нан тахсан, 2 мөлүйөҥ солкуо-бай харчынан наҕараадаланна. Даҕатан эттэххэ, кыайылаах уопсай зачекка киирэр уон куонкурус түмүгүнэн быһаары-лынна. Куоталаһыма Чурап-чы улууһа эрэллээхтик инники күөҥнэ сырытта. Бары куонку-руска ситиһилээхтик кыттан, кыл-мүччү аҕыйах баалынан бастаах миэстэҕэ тахсыбата. Бүлүү улууһа 3-с, Ньурба улууһа 4-с буоллулар.

Тырыбынаҕа олорор ыччат-тар оргуйа олорор хаһымыла-ра, ытыстарын доҕуһула сүргэ-бин көтөҕөр ураты эйгэни үөскэ-тэ. Киһилэр билэр ырыаларын кытта тэҥнэ ылаһан, оһуохай-даан, дуоһуһа сынньанылар.

Ситиһилэртэн билиһин-нэрдэххэ, ааспыт хаһыат нүө-мэригэр ГТО уонна фиджитал-футбол күрэхтэрин сийилин сырдаппытым. «Архитон» эдэр архитектордар уонна диза-йнердар күрэхтэригэр «Ректайм» хампаанна дизайнера Васи-

лий Яковлев, ХИФУ устудьуо-на Анна Пудова, Д.П. Коркин аатынан Чурапчытаагы спор-тивной интерниэт-оскуола 10-с кылааһын үө-рэнээччигэ уонна Юля Пермякова икки күн иһигэр тус бырайыактары-нан оҥорон көмүскээн, III миэстэ буоллулар.

Василий Яковлев, Чурапчы «АрхиАрт» хамаандатын чилиэнэ:

«Биһиги бырайыакпы-тыгар Улуу Кыайы 80 сылы-нан буйуннар кэриэстэригэр аналлаах Солдатская күөл ту-латыгар баар Губин аатынан уулуссаҕа бэлэз оҥоруутун толкуйдаабыппыт. Үлэбитигэр бу сир-уот эрдэтээҥи өйдө-бү-лүгэр сөп түбэһиннэрбиппи-тин, харыстабыллаахтык сы-һыаннаспыппытын эспирдэр олус хайҕаатылар. Ол эрэри бырайыакпытын кэпсирби-тигэр, ситэри көмүскээбэти-бит диэххэ сөп. Күрэх олус үчү-гэйдик ааста, архитектордар, тэрийээччилэр ыйан-кэрдэн биэрдилэр. Түөрт күн устата кыттааччыларга туһалаах лиз-сийэлэр, маастар-кылаастар, экскурсиялар буоллулар. Ба-стаагы дьарыгы «Sintez.space» устуудьуа төрүттээччигэ, ар-хитектор, иллюстратор Андрей Кисилев оҥордо.

«Лента времени» диэн «Саха» НКИХ-гар быһа биэриинэн мытыллыбыт патриотической

куонкуруска 14-17 саастаах-тарга С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын үө-рэнээччигэ Аэлита Старостина кыайылааҕынан таһыста. Куонкурус саастарынан үс бөлө-гүнэн барда. Бу күрэххэ уопсайа 1000-тан тахса киһи кытынна.

Аэлита Старостина кэскил-лээх ыччаппыт:

«Барыта 60-тан тахса боппуруска эппиэт-тээтим. Су-дургу соҕус боппурус-тар буолан син барытыгар эппиэттээтим. Миниги өйө-бүт ухууһум дьонугар-сэргэти-гэр, төрөппүттэргэр, биһир дой-дулаахтарбар махтанабын.

«Кулинарный поединок: сек-реты шефа» диэн асчыттар кү-рэхтэригэр Мындааайыттан төрүттээх, «Республика» рес-торан су-шебэ Петр Аммосов финалга 6 иһигэр киирэн, II миэстэ буолла.

Петр Аммосов, асчыт:

«Асчыттар күрэхтэригэр иккис төгүлүн кытынным. Быйыл бы-рагыраамата кэҥээн биэр-бит. Ол курдук, Дьокуускай куо-раппыт рестораннын үлэ-тин-хамнаһын билистибит, маастар-кылаастарга сырыт-тыбыт, уопастыбаннай аһылык эйгэтин сайыннарыма туһу-ламмыт төгүрүк остуолга кы-тынныбыт. Кыайылааҕы бы-һаарсар киирсингэ «Дыл кэмэ» диэн собону буһаран, бүлүүдэ толкуйдаан оҥорон амасттым. Үчүгэйдик кытынным, түмүк-пүттэн үөрдүм.

Маны таһынан Чурапчы ха-маандата «Сила в единстве» байыаннайдар тыҥааһынаах күрэхтэригэр бэрэ киирсэн, сатабылларын көрдөрөн, төрдү-миэстэ буоллулар. Итини сэргэ биһиги ыччаттарбыт «Этно-2-мы» норуоттар доҕордоһуула-рын күрэххэр, «Күн» үгүсү куонкуруһугар, «Бастаахтар хамсааһыннарын» слетугар уо.д.а. куонкурустарга сити-һилээхтик кытыннылар.

Бу улахан суолталаах тэ-рээһингэ Чурапчы улууһун дэлгээссийэтин ыччат испис-о-лиһа Алгыстаана Федорова са-лайан илдьэ сырытта. Хас биһи-рин куонкуруска сүүрэн - көтөн, кыттааччыларыгар ис сүрээ-ти-тэн ыарыйда. Киһини кытта тэҥнэ тус бэйэм эмнэ биһир дой-дулаахтарбын өйөөн, сүүрэ-көтө сырыттым, сырдаттыма үлэлэ-стим. Бу бэстибээлгэ иккис тө-гүлүн кытынным, умнуллубат үтүө түгэнигэр өйбөр-санаабыр хаалыахтара.

«АрхиАрт» хамаанда.

“Байанай күрэбэр – үс убаһа бириис!”

Сэргэх дьаһал. Василий Васильевич Смирников төрөөбүтэ 70 сылынан, кини сырдык кэриэһигэр анаммыт “Байанай күрэбэр” буолан ааста.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Төлөй Дирингэр РФ бочуоттаах фермерэ, СӨ Тыа хаһаайстыбатын бочуоттаах үлэһитэ, Чурапчы улуусун уонна Төлөй нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо Василий Васильевич Смирников төрөөбүтэ 70 сылынан, кини сырдык кэриэһигэр анаммыт “Байанай күрэбэр” буолан ааста.

Улууспут үгүс нэһилиэктэриттэн барыта 15 хамаанда кытынна. Хомойуох иһин, Сылап уонна Бахсы нэһилиэктэрэ кыттымны ылбатылар. “Боотур Уус” стадион тиригэр туоһапка саанан ытты, “АК-47” автоматы ыһыы-хомууу, булт тизмэттигэр ыйытымга хоруй көрүнгэрэ күн бастакы аңаарыгар түмүктэннилэр.

Тэрээһин үөрүүлэх чааһыгар Чурапчы улуусун баһылыга Степан Саргыдаев, Төлөй нэһилиэгин баһылыга Игорь Николаев, улууска “Байанай күрэбэр” федерациятын бэрэссэдээтэлэ Алексей Егоров, Горнай улуусунтан өрөспүүбүлүкэбэр

“Байанай күрэбэр” төрүттэспит Потан Павлов, Чурапчытааҕы айылҕа харыстабылын иниспизксийэтин начаалынньыга Михаил Догордуров, күрэхтэһии кылаабынай судьуйата Владимир Павлов, Василий Смирников чугас дьонноро, доҕотторо эбэрдэ тыллара эттилэр.

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев: “Сааскы күс сезона чугаһаата. Быйыл Чурапчы улуусун бастакы көбүнү бултаабыт киһиэхэ эмиз биир дьааһык ботуруону бэлэх быһыытынан туттарыабым”, - диэн эппитин уолаттар улаханньык үөрэ иһитилэр.

“Бу күрэх түмүгүнэн улууспут сүүмэрдэммит хамаандатын тэриэһин, кулун тутар 27-28 күннэригэр Дьоккуускай куоракка түөрт көрүнгэ о.э. ытымга (карабин, тозовка, спортинг, сүһүөх саа) уонна эстафетага, чэй өрүүтүгэр, ойбону алларыгыга күрэхтэһии ытыллыаҕа. Улууспут баһылыгар Степан Анатольевичка, Төлөй нэһилиэгин баһылыгар Игорь Владимировичка, Смирниковтар халыҥ аймактарыгар үчүтэй тэрээһиннэрин, улахан бириис-

тэрин иһин, барыбыт аатыттан истинник махтанабыт. Смирниковтар ааттарыттан олохтоохтор кэлэн итии аһылыгынан – чубуку, тайах этин миининэн, күс, собо миининэн, сылабаарга оргуйбут хойуу чэйинэн буор босхо күндүлээтилэр”, - диэн федерация бэрэссэдээтэлэ Алексей Гаврильевич эттэ.

Мантан салгыы булчуттар оллоонго чэйи өрүүтэ, улахан дьон уонна оскуола оҕолоро арахсан ойбону алларыгыга, хас да түһүмэхтээх эстафетага күүстэрин холоннулар.

Уопсай түмүккэ, утарылаһааччыларын бэрт ырааһынан хаалларан, түһүлгэ хаһаайытара – Төлөй нэһилиэгин булчуттара кылбардык кыйан, Чакыр нэһилиэгин аатырбыт булчута Николай Ефремов туруорбут убаһатынан наһараадаланнылар, иккис миэстэбэр Мугудай хамаандата тахсан Смирниковтар аймак аатыттан эмиз убаһа сэртификэтин туттулар. Үһүс миэстэбэр кыл-мүччү Чурапчы нэһилиэгин хамаандата тиксэн, эмиз Смирниковтар аймактан убаһа сэртификэтэ туттарылына.

Күрэх түгэнэ, ааптар хаартыскага түөрүмүтэ.

Итини таһынан, ойбону алларыгыга мунутуур кыйаһылааҕы быһаарар күрэх ытылына. Манна Арыылаах нэһилиэгиттэн Марк Демьянов миэстэрэттэн ордук халыһаах мууһу курдурбаччы анньан, XVII-с төгүлүн Чурапчы улуусун мунутуур кыйаһылааһынан буолла. Итини сэргэ 55-тэн үөһэ саастаах эр дьонго чэй өрүүтүгэр күрэх тэрилиннэ. Онуоха Мугудай нэһилиэгиттэн Анатолий Васильев кыйаһылаах аатын ылла. “Байанай кү-

рэбэр” саамай быһаарылаах көрүнгэр – эстафетага уолаттар хас да мэхэйдэри ааһаллар, маньаха эмиз бэйэ сочутугар мунутуур кыйаһылааҕы быһаарар күрэхтэ тэрийдилэр. Кыйаһылааһынан Хадаар нэһилиэгин быһыла, кэскиллээх тириэһэр Реворий Елисеев тэһиэһин булбата.

Кыйаһылаахтар, миэстэлэспит хамаандалар бука бары сыаналаах бириистэринэн, грамоталарынан, мэтээллэринэн наһараадаланнылар.

Иһирэх тылынан. Ситимниир күүс эһэбитин булларбыта

Сэри кэмин оҕото, сэри тулаайаҕа, Герой Ийэ, үлэ, тыл бэтэрээнэ - Агафия Егоровна Иннокентьева (Анемподистова) аҕатын, Аҕа дойду сэриитин кыттылааҕа Егор Васильевич Анемподистов туһунан кэпсэбиттэн, кыһа, Нам сэлиэнньэтин олохтооҕо Агафия Самсоновна Протопопова (Иннокентьева), суруйар:

- Ийэм ханна да тийдэр, олус кичэллээхтик оронун хомуйа охсоот, бас өттүнээҕи истиэнэбэр аҕатын мэтириэтин ыйыра.

Кини хохун өнгөйдөххө – уун-утары ары саһыл хааннаах, үһүн ньолоһор сирэйдээх, сааһа сырдык сээрэлээх киһи саһарчы көрбүт харахтара эйигин тонолуппакка одуулура. Мин ол ситимниир күүбү дьиктиргээн, көрөн турааччыбын.

Бу хаартыска киһиэхэ араас санааны үөскэтэрэ, үгүһү толкуйдатар.

Биридэ Ийэм манньк кэпсээн турардаах: Чурапчы улуусун Амма өрүс уңуоргу биэрэгэр, Мындаҕайыттан хас да көс тэйиччи сытар Мөккүүдэ алааска, “Дмитров” диэн колхуос баара. Онно аҕа биригэдиридээбитэ.

1942 сыллаах сайын Үрүэй диэн саймылтан кини, Анемподистов Егор Васильевич, сэрингэ ыңгырыллыбыта. Ол күнү субу баардым өйдүүбүн. Колхуоспут эр дьонно элбэх буолан, бары атыннан барбыттара. Кинилэри оҕолор Бүөр алааска диэри батыспыллыт. Сүрэхим-

рабын. Онтон сылы сыллааҕым 3 бырааттардаах этим уонна минигиттэн биэс сыл балыс Нюрбина (Ньургун) диэн балтылаахпын.

Эбэбит Огдоочуйа олуска бырактаран аҕаар атаҕын тоһутан, суорҕан тэллэх киһитэ буолбута. Дьинэ кэргэн балаҕан иһинээҕи үлэтэ барыта мал улахан оҕотугар, миэхэ, сүктэриллибитэ.

Ийэм – уңуоһунан кыра этэ. Баҕар, омоннаан да этэллэрэ буолуо: “Алампа Маампа атаҕын төбөтүгэр турдаҕына эрэ, аҕабыт түһүн тылыгар нэһиллэ тийэр-тийбэт этэ”, - диэн.

Сэрингэ барбыттар эргиллэн кэллэхтэринэ, хайаан да тийһэн, аҕабыт туһунан сонун истээри эрэгкэди ээрбит. Биридэ биэр дойдутаахпыт Василий Поликарпович Сысолятин манньк кэпсэбэтэ: “Эйиги аҕабыт Егор Васильевич Анемподистов беҕе-таҕа көрүнгээбэ, үрдүк уңуохтааҕа, остуоруйа бу хатыырдарын курдуга. Бэйэтин кыанар, күүстээх буолан сэрингэ пулеметчытынан сылдыбыта. Оҕолоор, эйиги аҕабыт – Герой. Кининэн киэн туттар буолун”, - диэн. Олох хойукка диэри, аҕабыт кэлэн иһэрэ буолуо диэн, айан суолун кынастаһарбыт.

Биир күн “Аҕабыт сэри хонуутугар сураҕа суох сүтүт” диэн 3 муһуһаах “хара сурук” кэлбитэ. Ол эрэри сыыспыт буолуохтарын сөп диэн итэҕэйиэхпитин баҕарбатахпыт. Арай аҕабыт тийһэн кэллин, оччоҕо кини биһигини барыбын биир-биир кууһуо, кө-

төҕөн ылан сыллыа, “Улаатан туһа дьонно буолбуккут!” диэн хайгыа этэ... Бары от оттуу, мас масты барыахпыт, аҕа үөрэн мичээрдээ... диэн оҕорон көрөн сылаанньыйарым.

Аҕа сэрииттэн эргилибэтэ, көмүс уңуоһа көстүбэтэ. Ол эрэри, эйиги эһэбитин көрдөөн, баҕар булуоххут”, - диэн көрдөөр аҕаардаах ийэм Агафия Егоровна кэпсээнин түмүктээбитэ.

Эһэбитин, хос эһэбитин ээр-сэмээр бары көрдүүрбүт. Ол курдук, эһэбит хос сирэ Виктор Валентинович Сидоров сэри толоонугар охтубут буойуттар испиһэктэрин хасыйа сылдьан, биэр маарынньык араспаанньаалаах киһи баарын көрөн аһарар. Онтон интэринизт ситимиттэн эмиз биһи киһи ыспыраапкатын булар. Ойон төрөппүттэрин кытта кэпсэтэргэ быһаарынар. Дьонно истэн баран: “Хайдах баччаанга диэри эһэ араспаанньатын билбэкиниһи? Сэрингэ олус үгүс киһи кыттыбыта, атыллы араспаанньа үгүс буоллаҕа. Доккумуону сөпкө толороллор, оһон ити атын киһи” - диэн кэбиһэлэр.

Дьыл-хонук аһар. Ийэбит орто дойдуттан барар. Аны, маарынньык араспаанньаалаах киһи хитин билэргэ быһаарынабыт. Улахан эдьийим Александра хасыйан “Алампадистов Егор Васильевич” диэн биһиги эһэбит Егор Васильевич буоларын быһаарар.

Эһэбит Анемподистов Егор Васильевич Орлов куорат та-

һыгар Залегощенской оройуон (Красное поселение) Братская могилатыгар көмүллэн сытар. Онно эдьийибит Александра Самсоновна Бочкарева – Иннокентьева дойдутун буорун идьибитэ.

Көрсүһүү тэрээһинигэр, Красное поселение биэр олохтооҕо манньк кэпсэбэтэ:

- Оччолорго, ытылаһым кэһиниттэн, оҕолор билэр дьоммутун көрдөөн сэри толоонун кэрийбиһит. Ол дьыл киһи курданынан хойуу хаар түспүтэ. Биһиги толоон саҕатыгар тийбиһиппит. Арай, ыраактан биэр киһини көрдүбүт. Итини күүппэтэх буолан соһуйан, дьулайан, биэр сиргэ тэпсэнни турбуппут. Онтон хорсун санаабытын ылынан, чулгунуу-чулгунуу онно бардыбыт – пулеметун туһунан, тобуктаан олоһон тоһон өлбүт киһи этэ. Кини дьонтон ойуччу бөдөһө-сааһа. Баҕар, ол иһин буолуо, киһи хараҕар тутта бырабыллар. Ол аһаҕа Егор Васильевич Алампадистов диэн киһи буоларын быһаарыппыт.

Бу братская могилага эйиги эһэбиттэн атын аһааттар эмиз көмүллүбүттэрэ.

Ити кэмтэн ыла, биһиги Красная поселение олохтоохторун кытта сибээстэһэбит. Кинилэр истин-иһирэх тылларыттан эһэбитинэн киэн туттарбыт күүһүрэр. Эмиз да ийэбит бу күнүгэ тийбэтэбиттэн хараастабыт.

Биһиги сүрэхпитигэр Алампа Дьөгүөр маддьи тыһынаах!

Елизавета Плотникова.

Исписэлиис сүбэтэ

Бруцеллез, лейкоз ыарыылар тустарынан өссө биирдэ

Бруцеллез очаггарын (барааннар инфекционной эпидимиттин киллэрэн туран) тарбатыга уонна суох онорууга сэрэтэр, чинчийэр, хааччастыыр уонна да атын дьаһаллары олоххо киллэри туһунан ветеринарнай быраабылаларга Российской Федерация тыа хаһаайыстыбатын министристибэтин 2024 сыл, сэттинньи 22 күнүкээби 703 №-дээх бирикээһинэн уларыттылар кирибиттэрэ.

Сүрүнэ – иитиллэр сүөһүттэн 100 сылга биирдэ, ону таһынан төрүүр-ууһуур кыахха кирибит тыһы сүөһүттэн (тыһаас кириэр, тингэһэ, ынах) уонна атыыр, дуонар оҕустартан сылга иккитэ хааннарын ылаң, серологической анаалыска чинчиллээхтээх. Маны тэҥэ ынах үүтүн көңүл атылыыр хаһаайыстыбалар ый аайы үүт-тэрин бруцеллез анаалыһыгар ытан иһиэхтээхтэр.

Бу күннэргэ улууспутугар, бруцеллеһу, лейкоһу быһаарыыга сүөһүнү хааннааһын ытылла турар. Хас биридди хаһаайын сөл-төөхтүк өйдөөн, сылга ытыллар сэрэтэр ветеринарнай чинчийи-гэ бэлэм буолуохтаах.

Бруцеллез – бу ынах сүөһү олус сыстыганнаах хронической ыарыыта, киһини да сутуйуон сөл. Ыарыыны көбүтэр бруцеллалар организмга хаан устун тарба-наллар. Ол иһин бу ыары баа-рын-суоһун сүөһү хаанын серо-логической чинчийи көмөтүнэн анаалыстаан быһаарыллар. Бу ыарыы сүрүн көстүүлэринэн буол-лаллар: хаһаайыстыбада сүөһү тө-рүүбэ намтааһына, кытарак сүөһү элбээһинэ, буос сүөһү торбос-тоһуна, төрүүр сүөһү кэнээскитэ кэлбэккэ моһуогуруута. Хаһаайы-стыбада бруцеллез ыарыы элбэх носооту аҕаларынан, бу ыарыы тарбамматтын туһугар ветери-нарнай сулууспа уонна лаборато-рия үлэһиттэрэ сылын ахсын үгүс былааннаах үлэни тэрийэллэр.

Бруцеллез урукку кэмгэ маасса-байдык тура сылдыбыта биллэр. Оччолорго сүөһү хаанын ый аайы бэрэбиэркэлээн, ыарыылаах сүө-һүнү кэмигэр булан, доруобай сүөһүлэртэн араартаан, ыарыы салгыы тарбанырын бохсубутта-ра. Ити кэмгэ үлэлээбит испи-сэлиистэр улахан үлэни тэрийэн, сыстыганнаах ыарыы сыһыа на-мыраан суох буолбута. Бу ыара-хан ыарыыга киһи биллибэти-нэн сутуллуон сөл. Ыарыы турбут хаһаайыстыбаларыгар оччотоо-бу үлэһиттэр, бэтэринээрдар ыал-ды-ар түгүннэрэ элбэх буолара. Бу ыа-рыыга сутуллубут дьон сыһыа сү-һүөхтэрэ күүскэ ыалдыан, кыайан оҕоломмот да буолуохтарын сөл. Үйэтин тухары ыарыһах буолан хаалбыт киһи оннооҕор инбэ-лииккэ тахсарыгар бу ыарыыны быһаарартан түмүк ылыта үһүн-киэн кэтэһиигэ кубулуйара. Онон үлэһиттэр бэйэлэрин доруобуйа-ларын толук ууран туран бу ыа-рыыны кыайыттар.

Күнгэ 800-1000 боруоба хааны көрөллөрө. Онон биир да ыарыы-лаах сүөһүнү көтүтэн кэбиспэт туһугар, хас биридди үлэһиттэн

чопчу быһаарыылаах, аккурат-най, грамотнай буолуу хаачысты-балара ирдэнэрэ. Билигин да бу ыарыыга сыл ахсын ынах сүөһүнү барытын чинчийбит, күнгэ 800 боруобаны ылабыт.

Лейкоз – бу хронической ха-рактердаах вируһунан тарбаныр ыарыы буолар. Сүөһү ыалды-быт сибикигэ биллибэт буолар, арыт иккөн тахсан сөл. Сүрүн-нээн элбэх үүттээх, үчүгэй көрүн-нээх сүөһү хаптарар. Бу ыарыыга сутуллубут сүөһү атыттартан туһу-нан тутуллан туруохтаах, үүтэ-этэ ветеринарнай көрүү түмүгүнэн эрэ биирдэ аһыырга көңүллэ-нэр. Үүтүн пастеризациялаан эрэ баран аһылыкка туһаныахха сөл – лейкоз вируһа 100° кыраадыс итии-гэ өлөр.

Бу – ситэ үөрэтиллибэтэх ыарыы буолар. Ыарыы сибикигэ биллибэккэ дьайар. 1990 сылга Өрөспүүбүлүкэ-гэ лейкоз ыарыы баара биллэн барбыта. Бу эмиз хааны сүһүрдэр буолан, серо-логия отделын иһинэн чинчи-йи үлэтэ сылы эргиччи ытыл-лар. 1992 сыллаахха соһуостар ыһыллыылар саҕаламмыта. Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бэрэсидьиэ-нин «Өрөспүүбүлүкэ-гэ Аграрнай реформаны ыытар дьаһаллар тустарынан» ыйааҕа тахсыбыта. Бу ыйаахха олоһуран, бааһынай хаһаайыстыбалар, хааччактамыт эппизтиһтээх табаарыстыба-лар тэриллибиттэрэ, соһуостар ыһыллыыттар. Атын дойдуттан сүөһүнү атыылаһы саҕаламмы-та. Боруоданы тупсарыыга Алтай кыраайыттан атыылаһыллан аҕа-лыллыбыт тингэһэлэргэ Кытаанах, Сыланг нэһиликтэригэр лейкоз баара көстүбүтэ. Ол тингэһэлэри өлөрөн, эккэ анаан туттарбытара.

Бары сүөһүлээх хаһаайысты-балар истиилэригэр! Бу эмтиир, сэрэтэр, чинчийэр дьаһаллар хас биридди сүөһүлээх хаһаайын, ве-теринарнай исписэлиис – бары-быт эппизтиһтээх үлэтэ буола-рын өйдүөхтээхпит. Доруобуйабыт чэгиэн туруктаһыта олохтоох ас-пытыттан-үөлбүтүтэн улахан ту-луктаабын билгэтик өйдүөбүт!

Сынныаланҥа

								Тимир күрүө
	Сээс нуус барыта кыһыгыт уу		Аар-маар					
	...	харата						
								Кара аҕаар көтөри-гэр, тутта-рыгар анал-лаах
Норуот ырыата ... Ары		Үрдэ буолба-тах						
Түүлээн көппөт кус	Көрбөт дьон ааралларыгар сирип аябыт киһи	Виталий Андросов биир ырыата "..." буолуо	Суолга баран иһэн					
	Бииргэ эбиллэр аҕаар							
			Элбэх суолталаах эбиискэ тыл					
	... тыһа саастаах дьону абылыыр							...таба (тири хас)
Россия Героя Юргин дойдута	Кэбис, ... дабаны	...мылык диэбэк-кэ	Хараһын уутунан суунар	Мас лабаат-ын чохчото	... ойдаа-һынан			таах ...биз
			Дьыала лиһэ					... сахалара Хабаров-скай кыраайга олорол-лор
		Тыгы-рахтаах көтөр	Сүүс киһи санаата биир үһү				Түөрт нэдиэлэ	
	Дьааһын Айыы	Ыллык суол				буола сыһы		

«Сканворд: тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 9» ылыынына. Хаһыат 11 нүөмэригэр тахсыбыт сканворд эппизтэрэ. **Туруору:** олгуобуйа, ур, Тооку, уһуйаан, Хоронг, моһохочуос, уучах, суллаа, муна, хоолдыуҕа, охсуу, ыраата, ойуур, Махтал. **Сытыары:** тимир, от, боолдыох, Токко, луо, хос, дуй, чочу, уу, тылыгар, оруоса, ымдаан, уһулу, сара, ала, умсаах, ат, аман, ыта, үн, хатаал.

Эбэрдэлиибит

Күндү төрөппүттэрибитин – «Российской Федерация уолсай үөрэхтээһинин Бочуоттаах үлэһитин» **Парасковья Иванованы** уонна «Гражданской килбиэн» бэлиэ хаһаайынын **Егор Ильич Поповтары** үбүлүөйдээх 65 саасытынан ис сүрэхтэн эбэрдэлиибит!

Баҕарабыт эһиэхэ чэгиэн доруобуйаны, үлэһитигэр үрдүк ситиһиилэри, уһун дьоллоох олох!

Сырдык санаа аргыстанынг, үтүө дьулуур ыырданынг диэн алгыһытын тиэрдэбит!

Эбэрдэни кытта: оҕолоргут, аҕабыт Иван Семенович, аймахтаргыт.

БИЛЛЭРИИ / ОБЪЯВЛЕНИЕ

РЕГИОН Строй
СТРОИТЕЛЬНАЯ КОМПАНИЯ

Уб. Чурапчыбыт улуһун олохтоохторо!

«РегионСтрой» тутуу хампаанньата дьизлэри тутууга сайаапкалары хомуйан саҕалаата.

1. Уопуттаах олохтоох биригээдэ;
2. Сыанабыт удамыр;
3. Ипотеканы ыларга босхо көмөлөһөбүт, субэлиибит;
4. Хаачыстыбаны мэкэтиэлиибит;
5. Бизнесийлээхтэргэ чэпчэтии көрүлүр.

Билсэр төл: 89142979917.

Петр Петрович Баин аатыгар бэрилли-бит байыаннай билиэт сүппүтүнэн, дьинэ суоһунан аабыллар.

Тапталлаах күндүтүк саныыр эдьиийбит, үлэ ветерана, улахан дыя – кэргэн Далбар хотуна, күн күбэй ийэ, эйэбэс эбэ, хос эбээ **Егорова – Старостина Анастасия Петровна** ыарахан ыарыттан соһуччу олохтон туораабыта бу дыл, кулун тутар 30 күнүгэр 40 хонууга туолар.

Эдьиийбит 1951 сыллааха кулун тутар 19 күнүгэр Одьулуун нэһилиэгэр, Хонду үрэх тардылгыгар сытар Ньургуннаах дьин алааска Петр Григорьевич, Вера Иннокентьевна Старостиннар дыя кэргэннэригэр үһүс кыыс оҕоннон күн сириг көрөн дьонун, аймахтарын үөрүүтүн үрдэппитэ.

Настя кыра эрдэбиттэн ыраас, сырдык хааннаах, чачархай баттаахтаах сандарыччы көрбүт сыты характаах, чаҕаарыа-чуогнаара, сүүр-көтө сылдыар сыыдам көрүчүс кыысчаан буола улааппыта. Дьон бу кырачаан күн курдук киһини таптаан, «Нуучча Настя» дьин таптал аат инэрбиттэ. Ол аатын сөбүлээн, үйэтин тухары илдьэ сылдыбыта. Эдьиийбит барахсан сырдык, ыраас хааннаах, кэрэ сөбүлээн характаах ыраахыраабыллар кыыс буола улаатан, ситэн-хотон, дьон-сэргэ таптаан кэрэхсир, элбэх истин-иһирэх, сылаас тылларын истэ, ингэринэ улааппыта.

Элбэх оҕолоох колхуостаах дыя кэргэн оҕолоро барахсаттар кыра эрдэхтэриттэн дыя ис-тас үлэтигэр, сүөһүгэ аска сыстаҕас буола улааталлара. Эмдэй-сэмдэй бырааттарын, балыстарын көрөллөрө. Эдьиийбит ыал үс улахан кыргыттарыттан ачыгыйдара буолан, сурдьун уонна үс кыра балтыларын көрүү, сүүгү-көтөбүү, сууйан-тараан, таҕастытын көрөн-көннөрөн, төбөбүтүтэн имэрийэ бүүбэйдээн, үһүн күнү быһа бодуус-таһара. Дыя, онук урукку оҕолор бэйэ-бэйэлэрин көрсөн, дьонтон итэҕэһэ суох дьоллоох дьон буола ситэн-хотон, сирилийэн, буһан-хатан табыстахпыт. Эдьиийдэрбит барахсаттар биһигини батыһыннара сылдьан, тапталлаах алаастарынан са-

Тапталлаах эдьиийбит туһунан иһирэх тылынан

ыһын лүүктаан, дьэдьэннээн, хаптаҕастаан, күһүнүн отонноон кыһыммыгар хаһаанарбыт. Кинилэр үһүөн, сайын аайы үөрэх дыла бүтүбүнэ, ыһах кэнниттэн, оччотоогу колхуос быйаҥнаах налы кизг алаастарынан улахан дьону, үксүн эр дьону, уолаттары кытта тэнгэ от үлэтигэр сылдыаллара. Күһүнүн кыра «хамнас оҕото» аахсан, санга таҕас кэргэн оҕуоларыгар кириллэрэ. Эмиз үһүөн учуутал убайдарын Сергей Григорьевич Старостинныгэр эрдэһэн, Мындаҕаайынан, Дирингинэн, Мугудайынан үөрэммиттэрэ, бииргэ сылдыбыттара. Кылыра кыргыттар бэйэлэрэ дыя хаһаайката буолан, астарын астаан, оһоххо килиэп буһаран, учуутал убайдарын түбүктээх үлэтин чөлчөтүһэн, көмөлөһөн улааппыттара.

Эдьиийбит олох эдэр сааһыгар Чуумпу акыйаан муоратаагы флотугар 3 сыл сулуспалаан санга кэлбит биир дойдубулааһын Назар Егоров дьин уолу көрсөн билсигэн, сүрэхтэринэн сөбүлэһэн холбоспуттара, дойдубуларыгар Одьулуунна икки күннээх уруу остуолун тэрийбиттэрэ. Онтон ыла, саха биир мааны сайдам-сайаҕас ыала буолан, 6 оҕону төрөтөн, иитэн, улаатыннарар, үөрэттэрэн, олох кизг аартыгар үктэннэрбиттэрэ. Күтүөпүт Назар Назарович Чурапчы оройуонун Амма орто оҕуолатыгар биир бастаһынан НВП-ны предмет быһыытынан киллэрэн үөрэппитэ. Ситиһилээхтик үлэлээн, элбэх көлүөнэ уолаттар олох сүннүн туталларыгар, ыарахтанан, кыаллыбаттан чабыйбат туруу дьон буолалларын иитэн таһаарбыта. Биһигин да махталлаах үөрэнэччилэрэ кини үтө аатын умнубаттар, холбур онгостолор. Манна даҕатан эттэххэ, бу күннэргэ айымнылаахтык үлэлээн ааспыт Мындаҕаайытын оҕуолатыгар кини аатынан «Снежный Барс» улуустаагы оҕуолалар икки ардыларыгар

байыаннай – патриотическай хаамыга күрэх буолан ааспыт даҕаны элбэти этэр. Оттон эдьиийбит идэтинэн бухгалтер этэ, ол эрээри кини Мындаҕаайы орто оҕуолатыгар биология, химия, физика предметтэригэр лаборантан, каадыр отдел, делопроизводство сүрүн испи-салиннинэн үлэлээбитэ, онтон элбэх оҕолоорунан эрдэ биэн-сийэс тахсыбыта. Түбүктээх үлэтин быһыгар сыры – сыла-таагы эмдэй – сэмдэй оҕолорун көрөрө-истэрэ, ону таһынан оччотооһуттан сүөһүнү – аһы илиилэрин араарбакка илпиттэрэ. Ханна да көһөн олордоллор, куруутун сүөһүлээх хотонноох буолаллара. Онтон Наһаардар остуолларыгар мэлдьи сылаах эт бастыга, үүт-сүөгэй остуол хотойоруна буолара. Үгүс элбэх аймах-хаан дьонноро, доҕотторо хонон-өрөөн, ас кизгэ амтаннааһын аһаан, сахалыы үүтээх чэйи сайдам дыя хаһаайкатыттан куттаран, сайынын дуоһуя сөтүөлээн, сынныанан бараллара.

Бырааппыт, балтыларбыт утуу-субуу улаатан, бары биир киһи курдук кыһамнылаахтык, ситиһилээхтик үөрэнэн, үөрэхтээх дьон, ыал буолуталаан, оҕо – уруу төрөтөн, дьоннорун алгыстаах тылларыгар уйдаран, олох кизг аартыгар кирибиттэрэ. Ол аайы эдьиийбит барахсан үөрэн, кимтэн да дьоллоох киһи буолан, аны сизтэрин, хос сизтэрин атаха туруоран, эбэ, хос эбэ үрдүк аатын сүгэн, атын түбүккэ түспүтэ. Ол курдук, кини иистэннэн бэрдэ буолан, элбэх оҕо таҥнар таҥаһын араастаан ылсаран, сиздэрэйдэн, кизгэтэн, кырачаан сизнэрин биридии бэйэлэрин ааҕа бэрийбитэ, ситэриттэ. Онно эбэли илиитин сылааһын ингэрэн, дууһатын ууран онгостон, дуоһуя манньыйара. Хотуттан, собурууттан төрүттээх биригэн – биир мааны, күтүлүккэ күндү сизн дьон кэлэн, ыла – күнэ кинилэртэн тахсара, эбэлэрин тула сүү-

рэн-көтөн, тотоһу аһы аһаан, күөх хонууга күөлэһиэн, чом-полоно сөтүөлээн, күн устугар хараарыччы буһан, сирилийэн-бурулуйан, үлэ-хамнаска олус сыстаҕас дьон буола улаатан табыстылар. Ол барыта эдьиийбит дыя кэргэн олоһун – дьаһаһын аттара тутан, ону оҕолоругар, сизннэригэр эттэригэр-хааннарыгар ингэрэн, өй – санаа уган, билигин дьаһааннаах, кизг далааһыннаах олоххо кураанах илиинэн олонорон биэрбэт, тэнгэ сайдар, тулуһар, инникигэ эрэллээх, бөҕө тыыллаах, төрдүлэрин – уустарын, ийэлэрин – аҕаларын, үгүс элбэх кизг аймах-билэ дьоннорун ытыктыыр, өрө тутар оҕолору иитэн-такайан улаатыннарда.

Оҕолор биир сүдү мизтэни кини наһаа истинник саныыр. Мындаҕаайы оҕуолатыгар үлэ үлүскэнигэр билсигит эрэллээх дьүөгэлэрэ ыаллар. Ону биһиги бу күннэргэ ессө төгүл итэ-бэйдигит уонна кинилэринэн кизн тутуннубут.

Эдьиийбит сүрдээх муударай киһи буолан олоһу бэйэтин сахалыы өйүнэн анааран көрөн, төһөлөөх дьонго – сэргэзэ олох араас болгуруостарыгар, кыһалгаларга, дурда – хаха буолан, ыланнарылаах – ылсарылаах тыллары этэн, барыта орун – оннугар буоларын туһугар ыллыктаах сүбэтин, тылын-өһүн тиэрдэрэ. Өй – санаа муудараһа, дьоллоох олох бары үтүкэн түгэннэрэ кинизгэ киһи, дьахтар, эбэ быһыытынан сайдарыгар, ситэригэр төһүү буолбуттара, кинини үрдүккэ кынаттаабыттара. Үтүөбэ – сырдыкка, кэрэбэ тардыһыта кизгэ, инникилээбэ. Сааһыран истэтин аайы, кинизгэ толугу Саха Далбар Хотунун сырдык мессенэ, сөбүлэһэ көстөн, арыллан испита.

Эдьиийбит барахсан олоһун тиһэх күннэригэр дьэри «быйыл элбэх ынах эрдэ төрөөн, үүт – ас бөҕө буоллубут» дьин күннээҕи олоһун туһунан кизси – илси, билсигэ, ыйыталаһа опорбута.

Кини төһө да соһуччу, түргэнник бу орто дойдуттан күрэннэр, толору дьоллоох, дьонун олоһу олонор ааста. Ол курдук, күн сириг күндүтүн, сирдээҕи олоһу бэлэхтэбит аҕалаах ийэтэ, аҕам саастаах кырдыҕас эһэтэ оҕонньор сылаас сыһааннарыгар бигэнэ улаатан, элбэх бииргэ төрөөбүттэринэн тулаланан, кэргэн киһи тапталын саамай кэрэ изийитин, толору астаах чороонтон иһэр курдук билэн, ол дьолун олоһун устата үрдүктүк тутан, бүүбэйдээн, харыстаан, биир күлүгү түһэрбэккэ, сүрэгин чөлчүтэ онгостон, оҕоннон-уруунан дьоллоһон, сизн миннигэһинэн ситэриллэн, сирдээҕи олоһун чиэстээхтик олонор ааста.

Эдьиийбит, биһиги инники олохпутугар бэйэтин олоһунан – дьаһаһынан, дьонго – сэргэзэ сыһаанынан, үтө – мааны сайдам майгытынан, сырдыгынан сыдыаһа, инникигэ үчүгэйи эрэ түстүү, кэрэ эрэ өйдөбүлүнэн сүрэхпитигэр куруутун баар буолуон, умнубакка өйдүү – саныы сылдыахпыт. Эн ааккын үрдүктүк тутуохтут.

Күндү киһибитин соһуччу сүтэрит күннэригэр бары өттүнэн өй-санаа укпут, өйөбүл-көмө буолбут аймах-билэ бары чугас дьоммутугар, истинг дьүөгэлэригэр, чугас ыалларыгар, үлэлиир тэрилтэлэригэр кэлэктииптэригэр, Мындаҕаайы орто оҕуолатын педкэлэктиипигэр, Одьулуун, Холтобо нэһиликтэрин олохтоох дьаһалталарыгар бииргэ төрөөбүттэрин, оҕолорун ааттарыттан махтанабыт.

Бииргэ төрөөбүттэрэ:
сурдьа Василий, балыстара
Елена, Мария дыя кэргэттэрэ.

КУТУРҔАҢ

Сылан нэһилиэгин олохтооҕо, ытыктыыр күтүөпүт **МАКАРОВ Прокопий Николаевич** ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр – эдьиийбитигэр, балтыбытыгар Парасковья Матаеевнага, оҕолоругар, сизннэригэр дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Дарамаевтар, Жирковтар, Макаровтар дыя кэргэттэрэ.

Күндүтүк саныыр сизн быраата, Дьоккуускай куорат олохтооҕо **БАРАШКОВ Владимир Юрьевич** уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, эдьиийгэр, кэллизгэ-битигэр Любовь Иннокентьевна Поповага дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтата.

Болугур нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, Хоту көһөрүлүү кыттылааҕа, үлэ бэтэрээнэ, сэрин сылларын оҕото – күндү аҕабыт, эһэбит, хос эһэбит **ИГНАТЬЕВ Николай Николаевич** бу дыл, кулун тутар 24 күнүгэр, 87 сааһыгар олохтон туораабытын билэр дьонугар диригник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Оҕолоро, күтүөттэрэ, сизннэрэ, хос сизннэрэ.

Тапталлаах ийэтэ

ПОТАПОВА Лидия Афанасьевна уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, «Удьур» нэһилиэк Эр дьон уопастыбаннай түмсүүтүн – бэрэссэдээтэлигэр Дмитрий Романович Слепцовка дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтата.

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, тапталлаах кэргэнэ, ийэлэрэ, эбэлэрэ соһумардык олохтон туораабытынан, кэргэнигэр, кэллизгэбитигэр, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бочуоттаах тутанчытыгар Петр Анатольевич Пинигингэ кини дыя кэргэнигэр дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

«Дорожник» ХЭТ кэлэктиипэ.

Холтобо нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, педагогическай үлэ бэтэрээнэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕириитин туйгуна **ПЕТРОВ Василий Васильевич** бу дыл, кулун тутар 27 күнүгэр уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытын билэр дьонугар диригник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, сизннэрэ.

«САНА ОЛОХ»
хаһыат

Кыһылбынай
арайоктор
ГОРЮНОВА
Людмила
Владимировна

Түрүкчүсүр: СО Бырабылгытаһыытыга, Саха Өрөспүүбүлүкэтин «Сана Олох» Сударыстыбанын автономнай түрүкчүсүр.
Таһаараччы: СО «Сана Олох» ГАУ
Таһаараччы аадырыһа: 677000, Дьоккуускай к. Ордунаннаах уул. 31, 124 каб. тел./факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sanalooh@mail.ru.
Российскай Федерация Россияныгэр СО салалтыаһар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр ретристрацияһыт үчүгөрү – ПИ №ТУ14-00559.

Эрдэстэһиэ
аадырыһа: 678670,
Чурапчы сал.,
П.Пинигин, 26 а.
Толугуонторбит:
эрэстэһэр – 41-332,
отделлар – 41-265.
E-mail: sanalooh@mail.ru,
сайт: sanalooh.ru,
telegram: @sanalooh

Аһтар сурутар иһиттэр санаа редакция кыһалтыаһар иһиттэр сеп түбүкүр буолуох.
Сурута ыйыттар чачылар кыһалтыаһарыгар эһиттэһи аһтар тус бэйэтэ-сүтэр.

Индекс: ПИ964. Бэчээтэ санаа № 12 (11991). Кэмэйэ 2 бл. Ахсаана 1000.
Хаһыат сыанаһа 26 сох. Хаһыат нэһилиэгэ биригэ: бээтинсэ тахсар.

Хаһыат 27.03.2025 с. бэчээтэ бэрэһинээ, 28.03.2025 с. таһыста. Дьоккуускай к. Вишлойскай переулук, 20 №-дээх дьыһаһтар, «Ю.А. Гагарин аатынан Дьоккуускайдаагы өрөспүүбүлүкэтигэр тиктография» АЗӨ бэчээттиһэ.

@SANAOLOH